

Asia: VN/12531/2021

LAUSUNTOPYYNTÖ VAMMAISPALVELULAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTUKSESTA

Lausunnonantajan tausta

1. Vastajan taustaorganisaatio

Muu sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä tai yhteistoiminta-alue [Essote]

Yleistä hallituksen esitysluonnoksesta

2. Ovatko esitysluonnoksen pykälät selkeitä?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Yleisesti ottaen lakiesitysluonnoksen pykälät ovat selkeitä ja ne tukevat lain soveltamista käytäntöön, mutta toimintakyvyn heikentymiseltä ei tulisi vaatia "olennaisuutta" tai esimerkiksi "merkittävyyttä", vaan sen pitäisi riittää, että toimintakyky on heikentynyt niin, että sen vuoksi on syntynyt välttämätön tarve tämän lain mukaisille erityispalveluille. Termissä "olennainen", on iso vaara, että vähäisempiä mutta vamman johdosta välttämättömiä palveluntarpeita omaavia ihmisiä jää soveltamisalapykälän vuoksi jopa runsaasti lain soveltamispiirin ulkopuolelle. Tämä on erittäin ongelmallista esimerkiksi lievemmin kehitysvammaisten ihmisten osalta, jotka ovat olleet kehitysvammalain mukaisten palveluiden piirissä. Kahta lakia yhdistettäessä ei kuitenkaan ymmärtääksemme ole ollut tarkoitus heikentää näin merkittävästi monen nykyisen erityishuollon asiakkaan asemaa. Perustelujen kohtaan (s. 163), jossa toimintarajoitteen esimerkkinä käytetään sitä, ettei pysty itse huolehtimaan henkilökohtaisesta hygieniasta tai ei pysty liikkumaan ilman apua, tulisi kirjata monipuolisempia esimerkkejä.

3. Tukevatko pykäläien perustelut hyvin lain soveltajaa?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Vammaisuuden määrittelyä tulisi kuitenkin tarkentaa, sillä esim. mielenterveyskuntoutajat, neurologisista ja neuropsykiatrisista ongelmista kärsivät henkilöt ym. täyttävät myös määrittelyn, joten onko tätä huomioitu lain valmistelussa ja riittävätkö rahat? Toisaalta, vaikka lakiuudistuksen

yhtenä keskeisenä tarkoituksena on nimenomaan ollut, että nykyään usein väliinputoajiksi vammaislakien mukaisten palveluiden saamisen osalta jäävien ihmisten, kuten monien autismin kirjon henkilöiden, pääsy lain palveluiden piiriin helpottuisi. Toimintakyvyn heikentymisen olennaisuuden vaatimus kuitenkin päinvastoin saattaa todennäköisesti lisätä tällaisten väliinputoajien määrää.

4. Vahvistaako esitys vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lievemmin kehitysvammaisten ihmisten osalta, jotka ovat olleet kehitysvammalain mukaisten palveluiden piirissä, on riskinä, että kahta lakia yhdistettäessä monen nykyisen erityishuollon asiakkaan asema heikentyisi. Soveltamisalapykälän perusteluihin olisi kirjattava, että vammaisen henkilön määritelmä on tarkoitettu sovellettavaksi laajasti erilaisten toimintarajoitteiden ja toimintakyvyn heikentymisen perusteella.

5. Lisääkö esitys vammaisten henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Vammaisen henkilön osallistumisen ja osallisuuden tukemisen (3 §) ja palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman (4 §) perusteluissa olisi tarpeen ohjata lainsoveltajaa huomioimaan erilaiset toimintarajoitteet vammaispalvelujen asiakasprosessin alusta alkaen ja tukemaan vammaista henkilöä tuen tarpeidensa ilmaisussa. Osa vammaisista henkilöistä tarvitsee kohtuullisia mukautuksia jo palveluita hakiessaan, jotta heidän oikeutensa asioida palveluissa yhdenvertaisesti toteutuu, eikä heiltä saa edellyttää sellaista toimintakykyä, jonka puuttumiseen tukea juuri ollaan hakemassa. Lisäksi ennakkollisen oikeusturvan vuoksi tuen tarpeiden arviointi tulisi perusteluissa (vanhuspalvelulain tapaan) ohjata tehtäväksi luotettavia arviointivälineitä käyttäen.

Sosiaalisen toimintakyvyn tukeminen on olennaisen tärkeää juuri vammaispalvelulain tarkoituksen eli osallisuuden ja osallistumisen toteuttamisen kannalta. Vammaisten henkilöiden sosiaalisen toimintakyvyn tukemista ja osallisuuden ja osallistumisen edistämistä ei voida jättää SHL 17 §:n mukaisen sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden varaan, koska asiakkaat ovat useimmiten aikuissosiaalityön ja päihde- ja mielenterveyspalvelujen asiakkaita, eikä palveluissa ei ole vammaisuuteen liittyvää erityisosaamista, ovat vammaiset henkilöt käytännössä jääneet tämän palvelun ulkopuolelle.

6. Parantaako esitys vammaisen henkilön mahdollisuuksia saada yksilöllisen tarpeensa mukaisia palveluita vamman tai sairauden laadusta riippumatta?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

7. Mitä haluaisit ehdottomasti säilyttää esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

-

2.

-

3.

-

8. Mitä haluaisit ehdottomasti poistaa tai muuttaa esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

-

2.

-

3.

-

9. Ottaako esitys riittävästi huomioon vammaisten lasten tarpeet?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

10. Voidaanko esityksen mukaisilla palveluilla vastata kattavasti hengityshalvauspotilaiden palvelutarpeisiin?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Soveltamisala

11. Onko lain soveltamisala tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Ikääntymisrajoitus on sinänsä kannatettava, jotta nämä erityispalvelut kohdentuvat tarkoitettuihin vammaisille ihmisille ikääntymisen johdosta palveluita tarvitsevien sijasta, mutta perusteluissa sekä toimeenpanossa tulee entisestään kirkastaa sitä, että kun VPL-palveluita saava vammaisen henkilö ikääntyy ja palveluntarpeita tulee myös iän myötä lisää, hän kuitenkin saa edelleen lähtökohtaisesti palvelunsa VPL-palveluina palveluntarpeen perustuessa yhä pääsääntöisesti vammaisuuteen. Olisi esimerkiksi ikääntyvälle kehitysvammaiselle ihmiselle (joita on koko ajan enemmän) kohtuutonta ja myös käytännössä erittäin vaikeaa, jos hän esimerkiksi joutuisi muuttamaan pois vammaisille ihmiselle tarkoitettussa asumisyksikössä sijaitsevasta kodistaan, kun palvelutarpeita myös ikääntymisen myötä tulee lisää. Vanhuspalveluissa ei ole nyt eikä hyvin todennäköisesti ole tulevaisuudessakaan riittävästi osaamista vastata esimerkiksi kehitysvammasta johtuviin palveluntarpeisiin.

Palvelut

12. Ottavatko valmennusta, henkilökohtaista apua ja erityistä tukea koskevat säännökset kokonaisuutena arvioiden riittävästi huomioon eri tavoin vammaisten henkilöiden tarpeet?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Esityksessä on palveluita aiempaa enemmän, mikä asettaa haasteita palveluiden kehittämiseksi, mutta samaan aikaan mahdollistaa entistä paremmin yksilöllisiä tarpeita vastaavan palvelukokonaisuuden ja tukee näin mm. henkilökohtaisen budjetoinnin käyttöönottoa. Henkilökohtaisen budjetoinnin mukaan tulo lakiin jää kuitenkin auki, sen käyttöönotosta pitäisi laissa määritellä.

13. Onko valmennusta koskevien pykälien (7-8 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

14. Esityksessä ns. kuntouttavan varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalvelulain mukaisena valmennuksena edellyttää palvelun maksuttomuudesta säättämistä varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaissa ja kuntien menettämän asiakasmaksutulon korvaamista kunnille vuosittain osana tähän esitykseen käytettävissä olevaa valtionosuutta.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalveluna tarkoituksenmukaista?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Ei pääosin.

Kuntouttavan varhaiskasvatuksen järjestäminen vaatii hyvinvointialueen ja kuntien välisen yhteistyön kehittämistä ja roolien selkeyttämistä nykyistä paremmaksi ja toimivammaksi. Nyt

esitetyn mukaan kuntouttava varhaiskasvatus toteutettaisiin osana valmennuspalvelua ja tämä vaatii selkeyttämistä.

15. Onko henkilökohtaista apua koskevien pykälien (9-11 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Henkilökohtaiseen apuun liittyen aikuisen vammaisen henkilön puolesta tulisi voida toimia työnantajana myös työnantajuuteen suostuvan ja kykenevän läheisen. Se, että vain edunvalvoja voisi toimia työnantajana vammaisen henkilön puolesta, johtaisi todennäköisesti usein tilanteeseen, jossa edunvalvojaa haettaisiin, vaikka edunvalvonnalle ei olisi muuta tarvetta kuin se, että läheinen voisi toimia vammaisen henkilön avustajan työnantajana. Tällä hetkellä monen kehitysvammaisen ihmisen puolesta avustajien työnantajina toimii läheisiä, ja näiden avustussuhteiden jatko voi vaarantua, jos avun järjestäminen henkilölle työnantajamallilla vaatisi jatkossa aina, että hänelle haetaan edunvalvoja. Käytännössä Digi- ja väestötietovirasto edellyttää tällä hetkellä edunvalvojan määräämiseksi, että edunvalvonnan tarvetta selvitetessä esiin tulee asioita, joita ei ole mahdollista hoitaa ilman edunvalvonnan määräämistä, ja jos näitä ei ole, niin pelkästään työnantajana toimiminen olisi melko kyseenalainen peruste määrätä edunvalvoja, mikä kuitenkin aina käytännössä rajoittaa päämiehen itsemääräämisoikeutta.

16. Onko erityistä tukea koskevien pykälien (12-13 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Eriytyistä tukea koskeva pykälä on tärkeä uusi pykälä turvaamaan apua ja tukea vaativiin tuen tarpeisiin. Isoimpana haasteena pykälässä on sen vahva viimesijaisuus: tuleeko se esteeksi sille, että kaikki pykälän mukaista tukea tarvitsevat voivat sitä myös tosiasiasa saada ja myös tarpeisiin nähden riittävässä määrin? Lisäksi pykälä tulisi erityisen osallisuuden tuen ja tuetun päätöksenteon osalta hyvinvointialueita velvoittavaksi vasta 1.1.2025, mikä vaikeuttaa monien haavoittuvassa asemassa olevien vammaisten ihmisten pääsyä tarvitsemiinsa palveluihin. Myös pykälän nimeä, jota esimerkiksi perheet saattavat sekoittaa perusopetuslain ja varhaiskasvatuslain mukaiseen erityiseen tukeen, voisi ehkä vielä harkita, samoin kuin sitä, että tämän pykälän alle kuuluvat kolme aika erilaista palvelua olisivat kukin omassa pykälässään.

Terminologista selvennystä olisi syytä harkita myös siihen, ettei sekä erityistä osallisuuden tukea antavaa henkilöä että tuettua päätöksentekoa antavaa henkilöä kutsuttaisi kumpaakin tukihenkilöksi. Samalla henkilöllä voisi varmasti usein olla molempien tyyppiset tukihenkilöt, joten jos siksikin olisi hyvä tehdä heidän välillään myös terminologinen ero. Tällä hetkellä erityistä osallisuuden tukea vastaavaa palvelua antavaa ammattihenkilöä kutsutaan usein ammatilliseksi tukihenkilöksi, joten yksi vaihtoehto olisi ottaa tämä nimitys käyttöön erityisen osallisuuden tuen antajan osalta ja kutsua tuettua päätöksentekoa antavaa henkilöä esimerkiksi päätöksenteon tukijaksi.

17. Onko erityisestä osallisuuden tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 1 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Se edistäisi kaikkein heikoimmassa asemassa olevien erityisesti sellaisten vammaisten henkilöiden osallistumisen oikeuksia, joilla olisi kognitiivisia ongelmia tai suuria kommunikointiin liittyviä ongelmia.

18. Onko tuetusta päätöksenteosta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 2 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Kyllä pääosin.

Tuetusta päätöksenteosta säätämisen tulee YK:n vammaissopimuksen edellyttämin tavoin olla mukana laissa. Nyt siitä ehdotetaan säädettäväksi vain elämän merkittäviä päätöksentekotilanteita varten annettavana erillisenä palveluna. Jotta varmistetaan, että tuettua päätöksentekoa myös tosiasiallisesti saa tarpeiden mukaan osana muita ehdotetun lain mukaisia palveluita, tulisi nimenomaisesti säätää myös osana muita palveluita annettavasta tuetusta päätöksenteosta ja sen kirjaamisesta ko. palveluita koskeviin päätöksiin. Muuten esimerkiksi asumisen tuen palveluissa ei varmasti yleensä varata riittäviä resursseja tämän tuen toteuttamiseen sitä tarvitseville asukkaille. Jotta tuettu päätöksenteko tosiasiallisesti onnistuu ehdotetussa säännöksessä ja sen perusteluissa tarkoitettu tavoin, se vaatii riittävää osaamista päätöksenteon tukijalta. Tulisikin harkita, pitäisikö näitä tukijoilta edellyttää vähintään lyhyen koulutuksen läpikäyntiä, vaikka muuta koulutusvaatimusta ei asetettaisi. Ehdotuksen perusteluissa tulisi todeta, että arvioitaessa, mitkä ovat sellaisia elämän merkittäviä päätöksentekotilanteita, joihin palvelua voisi saada, keskiössä tulisi olla vammaisen henkilön oma näkemys siitä, mitä päätöksiä hän pitää merkittävinä.

Perusteluissa tulisi lisäksi todeta myös lapsen oikeus saada yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti tuetun päätöksenteon palvelua. Tuettua päätöksenteon palvelun piiriin pääsy voi olla sitä tarvitsevalle vammaiselle henkilölle erityisen vaikeaa silloin, kun tarve palvelulle johtuu siitä, ettei ihmisellä ole läheisiä, jotka voisivat tukea häntä muun muassa päätöksenteossa, tai läheiset pyrkivät tekemään päätöksiä hänen puolestaan hänen oman tahtonsa selvittämisen ja kunnioittamisen sijasta. Vammaispalveluiden sosiaalityöntekijälle tulisikin säätää erityinen velvollisuus auttaa tuettua päätöksentekoa tarvitsevia asiakkaita hakemaan ja saamaan tätä palvelua sekä tarvittaessa edistää tuetun päätöksenteon keinoin esiin tulevia asiakkaan tahdon ja mieltymysten mukaisia valintoja. Perusteluissa olisi aiheellista huomioida myös se, miten tuetun päätöksenteon antamisen prosessissa voidaan käyttää apuna ja tukena tarpeiden ja mahdollisuuksien mukaan myös muita ihmisiä, vaikkei tuettua päätöksentekoa toteuttamaan varsinaisesti nimettäisikään kuin yksi henkilö, ja toki voisi olla syytä todeta myös se, että ihan nimettyinä tukijoinakin voi olla eri näkökulmista useampi ihminen.

19. Onko vaativasta moniammatillisesta tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 3 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Kyllä pääosin.

Vaativasta moniammatillisesta tuesta on erittäin tärkeää säätää vammaispalvelulaissa, jotta erityishuoltopiirien nykyisin kehitysvammalain mukaisesti järjestämällä moniammatillista osaamista vaativilla palveluilla säilyy lakiperusta, eivätkä ne typisty vain osaksi terveydenhuollon palveluiksi. Rajanvetoa osaksi terveydenhuoltoa siirtyviin nykyisin erityishuoltona järjestettäviin palveluihin olisi täsmennettävä vielä ehdotuksen perusteluissa, samoin kuin huomioitava siellä lapset ja nuoret (esim. kriisitilanteissa) tämän palvelun asiakkaina sekä haastavan käyttäytymisen tilanteiden rinnalla vahvemmin myös muunlaisia tämän palvelun tarpeeseen johtavia tilanteita. Perusteluissa voisi selvyuden vuoksi todeta myös sen, että vaikka palvelua olisi mahdollista järjestää myös laitospäiväyksessä, niin on varmistettava, että tällä ei ylläpidetä laitospäiväyksellisiä.

20. Onko asumisen tuen pykäläkokonaisuus (14-17 §) tarpeenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Asumisen tukeen ladataan ehdotuksessa erityisiä paineita, kun siellä pitäisi tämän ja usean muun pykälän perusteluiden mukaan pystyä esimerkiksi antamaan sitä tarvitseville asukkailla yksilöllistä tukea näiden omaan päätöksentekoon sekä muutenkin sellaista laadultaan hyvää palvelua, että muilla palveluilla ei tarvitsisi paikata asumisen tuen palveluiden puutteita, kuten nykyään usein tapahtuu. Myös perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta asumisen tuen palveluilta tulee edellyttää vammaisen asiakkaan tarpeisiin vastaamista huomattavasti ns. eksistenssiminimiä ("ruokaa ja suojaa") laajemmin. Tämä vaatii paljon paitsi asumisen tuen pykälän sekä sen perusteluiden sisällöltä niin myös lain toimeenpanon tukemiselta. Asumisen tuen pykälässä olisi tärkeää todeta (kuten todettiin HE:ssä 159/2018 vp) se, että asumisen tuki järjestetään ensisijaisesti vammaisen henkilön itse valitsemaan asuntoon ja asuinpaikkaan.

YK:n vammaissopimuksen 19 artiklan mukaan vammaisen henkilön tulee yhdenvertaisesti muiden kanssa voida valita asuinpaikkansa sekä se, missä hän asuu ja kenen kanssa, eikä vammaisen henkilö ole velvoitettu käyttämään tiettyä asumisjärjestelyä. Tämä edellyttää sen selkeää huomiointia niin pykälä tasolla kuin perusteluissa, että myös runsaasti ja/tai vaativaa apua, tukea ja huolenpitoa tarvitsevan vammaisen ihmisen tulee voida saada asumisen tuki järjestetyksi hänelle hänen itse valitsemaansa asuntoon, eikä häntä voida vastoin tahtoaan tai silloin, kun se ei muuten ole hänen etunsa mukaista, velvoittaa asumaan ryhmämuotoisesti. Se, että näin toimitaan lähes poikkeuksetta nykyään kehitysvammaisten ja autismin kirjolla olevien asiakkaiden osalta jopa silloin, kun ryhmämuotoinen asuminen ei selkeästi sovi kyseessä olevalle ihmiselle, johtaa valitettavan usein negatiiviseen kierteeseen, jossa haastavaa käyttäytymistä pyritään estämään yhä vahvemman lääkitsemisellä ja lisäämällä rajoitustoimenpiteiden käyttöä.

Pykälässä herättää lisäksi huolta se, ettei sen mukaiseen asumisen tukeen enää kuuluisi velvollisuutta järjestää asumisen tukea tarvitsevalle vammaiselle ihmiselle hänen tarpeitaan vastaava asunto. On edellä sanotuin tavoin tärkeää, että asumisen tukea saisi ensisijaisesti itse valittuun asuntoon, eli asunto ja palvelut eivät olisi sidottuja toisiinsa, mutta toisaalta tarvittaessa hyvinvointialueen tulisi kuitenkin edelleen järjestää vammaiselle ihmiselle hänen tarpeidensa mukainen asunto. Tämän tärkeyttä korostaa se, että sopivia (esimerkiksi esteettömiä) asuntoja ainakaan kohtuullisella hinnalla on monin paikoin vaikea löytää, eikä muun muassa kehitysvammaisilla ihmisillä läheskään aina käytännössä myöskään ole kykyä itse hankkia esimerkiksi

vuokra-asuntoa. Tällaisen asunnon tarve on vammasta johtuva välttämätöntä tarve, joka tulisi siten huomioida tässä laissa. Perusteluissa tulisi käsitellä monipuolisemmin erilaisia asumisen tuen järjestämisen vaihtoehtoja, kuten digitaalisia ratkaisuja, etätukea ja kimppa-asumista, sekä kiinnittää erityistä huomiota siihen, miten asumisen tuen järjestämisen tulee aina mahdollistaa perhe-elämä myös aikuisille vammaisille ihmisille.

21. Onko säännös vammaisten lapsen asumisesta kodin ulkopuolella tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Vammaisen lapsen asumisen tukemisen kokonaisuudesta tulisi säätää v. 2018 HE:n (159/2018 vp) tavoin yhtenä lapsen asumisen tuen kokonaisuutena, sisältäen myös lapsen kodin ulkopuolisen asumisen. Nyt lasten asumisen tuen osalta korostuu liikaa kodin ulkopuolinen asuminen, josta on oma pykälänsä, ja aina vahvasti ensisijainen lapsen ja perheen tukeminen niin, että lapsi voi asua oman perheensä kanssa, jää helposti vähemmälle huomiolle asumisen tuen pykälän viimeisenä momenttina. Lapsen oman perheen kanssa asumista tukevista palveluista, joihin usein kuuluisi myös sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita, olisi syytä todeta myös selkeästi perusteluissa, että nämä palvelut ovat lapselle ja perheelle maksuttomia, kun ne ovat lapsen VPL:n mukaisen asumisen tuen palvelukokonaisuuden tuottamisen tapoja. Esimerkiksi lapsiperheiden kotipalvelua on nykyisin voinut saada maksuttomana erityishuollon palveluna, kun perhe tarvitsee sitä lapsen kehitysvamman vuoksi, mutta kun tämän ehdotuksen perusteluiden mukaan ko. palvelu järjestettäisiin aina SHL:n mukaisena, on erityisen tärkeää korostaa perusteluissa sitä, että palvelusta ei kuitenkaan voi periä maksua silloin, kun se on osa lapsen kotona asumisen tukemisen palveluiden kokonaisuutta.

On olennaisen tärkeää, että VPL:ssa säädetään vammaisen lapsen vammansa vuoksi tarvitsemasta kodin ulkopuolisesta asumisesta, jotta vammaisia lapsia, joilla ei ole lastensuojelun sijaishuollon tarvetta, ei enää otettaisi huostaan ja sijoitettaisi lastensuojelulain nojalla. Nämä ovat perheelle usein käytännössä erittäin kuormittavia tilanteita, kun lastensuojeluyksiköissä ei usein ole riittävää osaamista vastata varsinkaan vaativampiin vammaisten lasten tarpeisiin, ja huoltajien oikeudet lasta koskevaan päätöksentekoon käytännössä huostaanoton ja sijaishuollon myötä kaventuvat. Kun välttämätön palveluntarve, mukaan lukien kodin ulkopuolisen asumisen palvelun tarve, johtuu vammasta, siihen tulee asiakkaan ja erityisesti lapsen etu ensisijaisesti huomioiden vastata myös tällaisessa tilanteessa vammaispalveluilla.

Lastensuojelulaki ja sen mukainen huostaanotto tai kiireellinen sijoitus kuuluvat myös vammaisten lasten osalta vain tilanteisiin, joissa lastensuojelulain mukaiset asiakkuuden ja huostaanoton tai kiireellisen sijoituksen edellytykset täyttyvät. Koska vammaisen lapsen erityisiä tarpeita ei tällä hetkellä lastensuojelussa useinkaan riittävästi huomioida, myös ehdotetun VPL:n 15 §:n perusteluissa sivulla 214 olisi syytä todeta auki se, että lastensuojelulain nojalla sijoitetulla tai muuten lastensuojelun palveluiden piirissä olevalla vammaisella lapsella on aina oikeus yksilöllisten tarpeidensa mukaisiin vammaispalveluihin, ja toisaalta sijoitettaessa vammaisen lapsi

lastensuojelulain nojalla myös sijaishuoltopaikka on valittava niin, että siellä on riittävä osaaminen hänen erityisiin tarpeisiinsa vastaamiseksi.

Vain lastensuojelun tarve ei ole riittävä edellytys lapsen sijoittamiselle kodin ulkopuolelle lastensuojelulain mukaisesti, vaan tämä edellyttää aina huostaanoton tai kiireellisen sijoituksen (tai vanhempien suostumuksella toteutetun lyhytaikaisen avohuollon sijoituksen) lastensuojelulain mukaisten edellytysten täyttymistä. Perusteluissa olisi hyvä huomioida paremmin myös ne tilanteet, joissa esimerkiksi koko perheen, mukaan lukien vammaisen lapsen sisarusten, etu huomioiden vanhemmat toteavat vahvoista kotona asumista tukevista palveluista huolimatta olevan tarve vammaisen lapsen kodin ulkopuoliselle asumiselle. Lapsen kodin ulkopuolisen asumisen maksujen määräytyminen elatuslain mukaisesti olisi kohtuutonta, koska se johtaisi merkittävään maksutason kohoamiseen (nykyiseen verrattuna jopa kymmenkertaisiin maksuihin) ja siihen, että vanhemmat maksaisivat sekä elatuslain mukaisesti määräytyvän asiakasmaksun että käytännössä varmasti nykyisin tavoin yleensä jatkossakin arkiruokailun kustannuksia lukuun ottamatta vastaisivat lapsen erilaisista menoista ja siten hänen elatuksestaan.

22. Onko lyhytaikaista huolenpitoa koskeva pykälä (18 §) sisällöltään tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lyhytaikainen huolenpito oman perheen kanssa asuville on tärkeä palvelu, mutta sen järjestämisessä erityisesti lapsiperheiden osalta on haasteita. Sitä pitäisi voida kehittää ja siinä olisi hyvä olla pidempikin siirtymäaika, koska kyseistä palvelua ei juuri ole tarjolla. Ko. palvelun kehittämiseen tulisi myös saada valtion tukea. Perhehoito yhtenä vaihtoehtona on hyvä, mutta mikäli tarvitaan rajoitustoimenpiteitä, kuten esim. sängyn laitojen nostamista, ei se perhehoidossa ole luvallista, sillä rajoittamistoimenpiteet on rajattu ainoastaan tehostetussa palveluasumisessa tapahtuviksi.

23. Onko päivätoiminnasta (19 §) tarkoituksenmukaista säätää vammaispalvelulaissa?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

24. Onko tarkoituksenmukaista, että työtoiminnasta ja työllistymistä tukevasta toiminnasta ei säädetä vammaispalveluissa, jos niistä säädetään sosiaalihuolto- tai muussa laissa?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

25. Onko liikkumisen tuen toteuttamistapoja tarpeellista monipuolistaa 22 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Liikkumisen tuen toteutustavoissa, erityisesti taloudellinen tuki auton hankintaan, tulisi määritellä tarkemmin ja selkeyttää pelisäännöt, vai onko tarkoitus lisätä leasingautojen, lainattavien autojen käyttöä ja maksusitoumuksia niihin? Matkabudjetti on hyvä asia, koska se lisää asiakkaan itsemääräämisoikeutta, joustavoittaa palvelun järjestämistä ja vähentää monien eri päätösten tekoa liikkumista tukeviin palveluihin liittyen. Matkabudjetti tulisi kuitenkin määritellä tarkemmin, nyt vain "tietty euromäärä tai euro- ja kilometrimäärä?" Ikääntyneiden osalta jouduttaneen arvioimaan, kuuluuko palvelut uuden lain mukaan sosiaalihuoltolain vai vammaislain piiriin. Palvelutarpeen arviointi tulee vaatimaan lisäresursseja.

26. Mikä on näkemyksenne liikkumisen tuen määrää (23 §) ja laajuutta (24 §) koskevista säännöksistä?

Liikkumista tukevien palvelujen myöntäminen sujuvoituu ja palvelut monipuolistuvat. Auton hankkiminen asiakkaan käyttöön täytyy määritellä tarkemmin ja kriteerit myöntämiselle. Monipuolinen palveluvalikoima voi lisätä palvelun hakijamääriä ja hakemusten käsittelytyötä. Mikäli ikääntymisrajauksen myötä sosiaalihuoltolain asiakkaiksi siirtyvät henkilöt saisivat täsmälleen samat palvelut kuin vammaispalveluissa ovat saaneet, tulee tämä lisäämään kustannuksia, koska sosiaalihuoltolain mukaisissa liikkumisen tuen palveluissa on enemmän järjestämistapoja sekä matkojen yhdistelyä.

27. Onko taloudellista tukea koskeva pykälä (25 §) tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

28. Vammaispalvelulaki käsitellään eduskunnassa syksyllä 2022. Tavoitteena on lain voimaantulo 1.1.2023. Siirtymäsäännöksillä on tarkoitus antaa hyvinvointialueille aikaa lain toimeenpanoon. Alkuvaiheessa päätösten muuttaminen uuden lain mukaisiksi vaatii paljon taloudellisia- ja henkilöstövoimavaroja. Tämän vuoksi uudet erityistä osallisuuden tukea ja tuettua päätöksentekoa koskevat säännökset tulevat voimaan vasta 1.1.2025.

Helpottavatko voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (33 ja 34 §) lain toimeenpanoa?

Eivät riittävästi

Perustele tarvittaessa kantasi

Joidenkin palveluiden, kuten lyhytaikaiseen huolenpitoon liittyen perhehoidon ja pienten ryhmäkotien perustaminen vaatisi pidemmän ajan.

Kehitysvammalaki

29. Vastaavatko kehitysvammalain (muutettuna) voimaan jäävät itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja perusoikeuksien rajoittamista koskevat säännökset riittävästi väliaikaiseen sääntelyn tarpeeseen?

Eivät pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lakiluonnoksen mukaan kehitysvammaisten tehostetusta palveluasumisesta, jossa käytetään rajoitustoimenpiteitä (vähäisiäkin), täytyisi päättää vaativan tuen asiantuntijaryhmässä (entinen erityishuollon johtoryhmä). Tämä tuntuu ylimitoitetulta tilanteissa, joissa rajoitustoimenpiteet ovat vähäisiä (esim. sängynlaidat). Rajoitustoimenpiteitä ja itsemääräämisoikeuden tukemista on tuettava ja arvioitava säännöllisesti palvelukodin oman monialaisen työryhmän toimesta. Lisäksi hyvinvointialueen vaativan tuen asiantuntijaryhmä tekisi päätökset erityishuoltolain mukaisen tehostetun palveluasumisen aloittamisesta ja lopettamisesta.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

30. Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

31. Onko ehdotus vammaisen lapsen kodin ulkopuolisesta asumisesta perittävästä maksusta mielestäsi onnistunut?

Kyllä

Mikäli vastasit EI, miten säätäisit maksun perusteista?

-

Esityksen vaikutukset

32. Antavatko esityksen arvioidut ihmisvaikutukset (vammaiset lapset ja aikuiset, iäkkäät henkilöt) oikean kuvan uudistuksen vaikutuksista?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

33. Onko arvio esityksen kustannus- ja henkilövaikutuksista mielestänne realistinen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Etukäteen kustannus- ja henkilövaikutuksia on ehkä mahdotonta arvioida.

34. Muut vapaamuotoiset huomiot esityksestä.

Hyvää esityksessä on:

- 1) järjestämisvastuun selkeytyminen ja keskittyminen hyvinvointialueilla, myös erityispalveluiden osalta sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden integroiminen kokonaisuudeksi vammaislain kautta.

- 2) esityksessä korostetaan sosiaalihuoltolain ensisijaisuutta ja sitä, että vammaisten henkilöiden terveydenhuolto järjestettäisiin yhdenvertaisesti muiden kanssa terveydenhuoltolain nojalla.
- 3) esityksessä korostuu vammaisten henkilöiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden parantaminen ja aidosti vammaisen henkilön tarpeista lähtevän päätöksenteon vahvistaminen ja se säilyttää nykyiset hyvin perusoikeuksia turvaavat, vahvat oikeudet palveluihin.
- 4) lisäksi on hyvä, että esityksessä huomioidaan toimintarajoitteet suhteessa ympäristöolosuhteisiin.
- 5) hengityshalvauspotilaiden palveluntarpeeseen ja erityisasemaan esitys vastaa kattavasti.
- 6) esitys mahdollistaa palvelut aiempaa monimuotoisempina, kuten esim. liikkumista tukevissa palveluissa korostetaan julkisten kulkuneuvojen ja matkabudjetin käyttöä sekä huomioidaan entistä paremmin henkilökohtaisen avun eri järjestämistavat.
- 7) valmennus ja tukipalvelut on jaettu selkeästi omiksi kokonaisuuksiksi ja esitys antaa mahdollisuuden siirtymäajan puitteissa kehittää mm. valmennusta, erityistä tukea sekä lyhytaikaista huolenpitoa uudenaikaisina palveluina.
- 8) kahden vuoden siirtymäaika takaa sen, ettei kenenkään palvelut katkea ja uusiin palvelutarpeisiin on valmius vastata paremmin.

Lukkarinen Nina
Etelä-Savon sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymä